

MÅNGA SLAGS UTTRYCK

DAGS ATT UTTRYCKA SIG!

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFORBUND

Utgivare: Småbarnspedagogikens Lärarförbund SLF
Text: Inkeri Ruokonen
Ritningar: Maija Hurme
Layout: Print Line Helsinki Oy

INKERI RUOKONEN

PROFESSOR I SMÅBARNSPEDAGOGIK
ÅBO UNIVERSITET

KONSTFOSTRAN I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

- LEK, HÄNFÖRELSE,
LÄRANDE OCH ETT GOTT LIV

INNEHÅLL

- 5** NCU-utvärdering lockar till utveckling av konstfostran i småbarnspedagogiken
- 6** Konstfostran har ett värde i sig
- 7** Läraren inom småbarnspedagogik är barnets första konstfostrare
- 8** Konsten stöder barnets holistiska tillväxt
- 9** Barnet skapar sin egen kultur och konst
- 10** Att lära sig i konsten, av konsten och med hjälp av konsten
- 11** Konstfostran förstärker mångsidiga färdigheter och olika delområden av lärande
- 12** Ur en sjungande famn kommer ett sjungande barn
- 12** Glädje och njutning i att skapa bilder
- 13** Att planera och skapa hantverk utvecklar ett kreativt tänkande
- 14** Barnlitteratur och teaterlekar är nycklarna till ett rikt liv
- 15** Leken och en mångsidig lärmiljö utgör kärnan i den tidiga konstfostran
- 16** Konsten integreras som helhet i den småbarnspedagogiska verksamheten
- 17** Konsten i småbarnspedagogiken som grund för bildning och kulturell fostran
- 18** Finns ett behov av utbildning av lärare inom småbarnspedagogik som är specialiserade på konstfostran
- 19** Källor och litteratur (på finska)

NCU-UTVÄRDERING LOCKAR TILL UTVECKLING AV KONSTFOSTRAN I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

Den första i Finland utförda innehållsutvärderingen av småbarnspedagogisk verksamhet publicerades den 6 september 2019. Nationella centret för utbildningsutvärdering NCU har utvärderat kvaliteten i småbarnspedagogiken under åren 2018–2019 genom att granska hur grunderna för planen för småbarnspedagogik verkställs på daghemmen och inom familjedagvården. I utvärderingen har personalen inom småbarnspedagogiken själv utvärderat kvaliteten på sin verksamhet, dess målsättningar och innehåll. Speciellt oroande var resultaten i rapporten som berörde det stundvis svaga genomförandet av konstfostran i den småbarnspedagogiska vardagen. Enligt utvärderingen hörde varken bildkonstfostran eller musikfostran till den vardagliga småbarnspedagogiken utan genomförandet var på en del daghem och familjedagvårdsgrupper endast sporadiskt. Av daghemmens personal rapporterade en tredjedel att bildkonstfostran erbjöds varje månad eller mer sällan. Utvärderingen gällde inte alla områden av konstfostran, exempelvis utvärderades slöjdfostran inte alls. Bristen på det pedagogiska innehållet förekom mest i grupperna för under 3-åringar. Personalen upplevde att det i verksamheten för treåringarna inte alltid går att verkställa exempelvis lekpedagogik, konstfostran, en språkligt rik kommunikation eller en verksamhet som sporrar till undersökande i enlighet med grunderna. Det mest överraskande var att det största hindret upplevdes vara barnen själva; deras unga ålder, intresse, närvaro, behov av särskilt stöd, behov av undervisning i finska som andra språk och olika skeden i språklig utveckling samt att de är ”allmänt utmanande”. Ändå är det genom färdighets- och konstfostran som det går att skapa barncenterade och lekpedagogiska lösningar på just de faktorer som kallades pedagogiska hinder.

Denna artikel vill förmedla kunskap om varför konstfostran är så avgörande viktig och betydelsefull för barnets utveckling framför allt under de tidiga åren. Ett annat mål med artikeln är att uppmuntra alla som jobbar inom småbarnspedagogiken att använda sig av konstfostran med barnen och medvetet verka för att stärka konstfostrans ställning i vardagen inom småbarnspedagogiken.

KONSTFOSTRAN HAR ETT VÄRDE I SIG

Då man funderar på

värdegrunden hos och betydelsen av konstfostran för barn går det att finna olika synvinklar, som alla på sitt eget sätt för fram vilken bred och uppbyggande betydelse konstfostran har för barnets tillväxt och utvecklingsprocess. Det är bra för varje lärare inom småbarnspedagogik att ställa sig frågan ”Hur och varför lär jag barnen musik, bildkonst, färdigheter, drama, dans eller andra konstformer?” Konstfostrans nödvändighet kan motiveras med det instrumentella värdet och nyttovärdet hos konsten samt å andra sidan med synvinklar kopplade till inre och naturliga värden.

När det gäller nyttovärdet

har konstfostran en kulturell och bildande uppgift. Konsten har genom tiderna hört till mänsklighetens kultur, bilder och musik har fungerat som kulturminne, som kommunikation, som uttryck för det mänskliga och skapande samt framför allt som en källa till njutning. De olika konstformerna kan ses som ett gemensamt språk genom vilket man med hjälp av den kulturella rikedom det bringar kan förmedla budskap över gränser mellan folkslag och över kulturella, sociala, utbildningsmässiga och ekonomiska gränslinjer. Genom konsten kan människor förmedla kulturell förståelse och respekt för

varandra. Konstens språk är viktigt för barnet och de symboler som utvecklar en multilitteracitet går att lära sig precis som bokstäver och siffror. Konstens symboler förenar kropp, själ och ande. Konsten ger människan en kanal för att uttrycka sig själv och för en kulturell gemenskap.

Konsten, såsom musiken,

har fungerat som minne för de ursprungliga kulturerna och har förflyttats som ett kulturellt kapital från generation till generation. Den finländska musik- och konstfostran har långt baserat sig på den västerländska konstens värde- och begreppsvärld, och samtidigt värnat om vårt eget kulturarv. Till den nutida finländska kulturstaten hör numera barn från olika grupper: förutom våra gamla etniska grupper (samer, finnar, finlandssvenskar, romer, ryssar, judar och tatarer) finns också i grupperna inom småbarnspedagogik och förskoleundervisning en allt större grupp flyktingbarn och barn från interkulturella familjer eller adopterade barn från jordens alla hörn. Det gäller att inom konstfostran hela tiden vara sensitiv för särdragen i barnets kultur och dess konstformer eftersom konstformernas särdrag och former bestäms av kulturella faktorer. Därför är samarbetet med invandrarkonstnärer, lärare och föräldrar viktigt.

LÄRAREN INOM SMÅBARNSPEDAGOGIK ÄR BARNETS FÖRSTA KONSTFOSTRARE

En lärare inom småbarns- pedagogik är i allmänhet den första och enda konstfostraren för ett barn under skolåldern. Lärarens uppgift kan sålunda ses som förmedlare av något värdefullt till följande generation, i detta fall konsten (drama, bildkonst, barnlitteratur, färdighetsämnen, musik och dans). En central målsättning för konstfostran kunde vara att barnen blir delaktiga och får växa som människor i den växelverkan av kultur och mänsklighet som den erbjuder. Att dansa, spela och dramatisera tillsammans samt de gemensamma lässtunderna, bilderna och hantverken är delaktighet när den är som bäst och en konstfostran som gör en så delaktig kunde vara ett värdeideal för fostran av barn ur ett kulturellt bildningsperspektiv. En individs hela existens skapas genom att leva i och uppleva en intersubjektiv gemenskap. Under exempelvis en allsångs- eller dansstund på ett daghem är det inte bara jag, utan vi alla tillsammans i gemenskapen som dansar och sjunger. I denna gemensamma växelverkan relaterar barnet till sig själv i relation till

andra, bygger upp sin jag-känsla och sin världsbild med hjälp av konsten. Genom konstupplevelser och -erfarenheter kan nya kulturer upplevas som en rikedom och som intressanta att bli bekant med. Traditionen i den egna kulturen förstärker barnets identitet och genom att bekanta sig med konstarter ur andra kulturer växer barnet i sin förståelse till högre dimensioner som har att göra med en ökad mångfasetterad förståelse och en betydelsefull kulturkunskap. Konstpedagogiken inom småbarnspedagogiken är synnerligen krävande eftersom den förutsätter att läraren förutom att behärska de konstpedagogiska områdena också är aktivt iakttagande och närvarande samt har en förmåga att känna igen barnets utvecklingsbehov och stöda varje barn i dess proximalzon med hjälp av de medel konsten och leken kan erbjuda. Dessutom behövs förmågan att skapa utrymme inom vilket barnet på eget initiativ och mångsidigt och tryggt kan vara aktivt.

Så här under 30-årsjubileet

för Barnets rättigheter är det bra att minnas att konstfostran är varje barns rätt (artikel 31) i vilken finns nedtecknat barnets rätt till lek och fritid, och till att delta i konst- och kulturaktiviteter. En lärandemiljö där alla barn har möjlighet till konstupplevelser och -uttryck erbjuder omständigheter för kreativitet och konstnärlig verksamhet på barnets initiativ. Genom en konstnärlig verksamhet främjar man barnets fantasi, självförtroende, känsla av att behärska något liksom också utvecklingen av fysiska, sociala, kognitiva och emotionella styrkor och färdigheter, med andra ord ett gott liv och en god livshantering. Läraren inom småbarnspedagogik är just den vuxna som skapar likvärdiga utgångspunkter för barnen och erbjuder dem en möjlighet att bekanta sig med konsten.

KONSTEN STÖDER BARNETS HOLISTISKA TILLVÄXT

Som en annan av

konstfostrans nyttogrundpelare kan ses dess koppling till utvecklingen och tillväxten av barnets helhetspersonlighet. Under de senaste åren har flera undersökningar framlagts där det konstateras att musik- och konstfostran har positiva kopplingar till barnets skolfärdigheter som till exempel koncentrationsförmåga och språkliga, fysiska, psykiska och sociala färdigheter. Dessutom har undersökningarna fört fram de möjligheter som konstfostran har inom den etiska fostran samt betonat konstens betydelse som en livsberikande källa till glädje och vällust. Undersökningsresultat

från hjärnforskning påvisar tidig musikfostrans centrala betydelse för hjärnans utveckling och för främjande av barns lärande på eget initiativ. Musicerandet hjälper barnet att lära sig förstå samarbete och att lyssna till andra. Gemensamt musicerande utvecklar förmågan att lära sig språk, att ta hänsyn till andra, att lösa problem och ger en möjlighet att uppnå emotionell balans. När ett barn bekantar sig med kulturer och deras konstformer bekantar sig barnet samtidigt med den omkringliggande världen och försöker sig på nya idéer, roller och andra saker. På så sätt får barnen kunskap och erfarenhet om olika kulturer och lär

sig genom konsten att förstå och bygga upp sin egen sociala ställning i världen.

Konstens inre värden

hör starkt ihop med en inre och mera känslig konstnärlig sida hos varje individ och med principerna för human tillväxt. Småbarnspedagogiken, där betydelsen av lek och musikförnimmelser betonas främjar bäst barnets förmåga att lära sig. Konstfostrans värdegrund är en del av den själv, konsten är en kanal för att uttrycka känslor och sin sinnesstämning samt för att uppleva med konstens alla olika språk (jmf Malaguzzis hundra språk).

Förutom den mångfaldiga nyttan

av konstfostran måste man komma ihåg den allra viktigaste. Den njutning och det välbehag barnet får genom att uppleva och uttrycka konst är av avgörande värde. Konsten inom småbarnspedagogiken bygger ofta upp en gemenskap, men det är skäl att minnas att konsten också är närvarande då barnet är för sig självt. Exempelvis kan musiken eller bildkonsten ibland vara barnets enda empatiska förståelsefulla vän då barnet lyssnar till sin favoritmusik, sjunger, spelar, hittar på melodier eller ritar en

BARNET SKAPAR SIN EGEN KULTUR OCH KONST

bild för sig själv. Älskande och omhändertagande vuxna stöder bäst barnets utveckling genom att uppmuntra barnet till konstnärlig aktivitet och också själva ta del av den tillsammans med barnet. Att till exempel musicera tillsammans eller att sätta upp en gemensam teaterproduktion ger en lärare inom småbarnspedagogik en enastående möjlighet att begripa barnets sätt att tänka.

Med hjälp av konstfostran skapas respekt mellan olika generationer samtidigt som man genom den skapar sig en väg mot framtiden. Konstens många kommunikationsformer främjar effektivt förståelse och kommunikation mellan människor. Att delta i förberedelserna för en gemensam fest är för ett barn en viktig del av samhörighetskänslan. Genom att delta och genom gemensamma konstnärliga erfarenheter knyter barnet an till sin kultur. Den här kulturella identifikationsprocessen hjälper barnet att på en bredare front finna sin identitet och forma den. Barn har en otrolig förmåga att förvåna sig och skapa nya idéer och dessa måste få utrymme, för varje generation ger upphov till något nytt vid sidan av den traditionella konstkulturen, ett frö av uppmuntran till att tänka kreativt sås redan i den tidiga barndomen.

Barn har förmågan att skapa nytt,

de lär sig, återger, ändrar, skapar och flyttar kultur genom sina påhittiga lekar, sånger, danser, musikmålningar, berättelser, animationer och andra idéer. Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen skapar de med sina jämnåriga nya språk, fantasier, hemliga världar och delar dem med varandra. Det är just det här förtrollande "riket" som är fullt av lek och konst och till vilket ett konstnärligt uttryck hör, som föder "barndomens kultur", vars värde samhället måste värna om. I en värld av ny teknologi och digital kommunikation är det barnen som först skapar och försöker sig på den virtuella världens möjligheter till ett konstnärligt uttryck. Samtidigt skapas nya konstnärliga och sociala nätverk i vilka kultur föds och förnyas. De nya lärandemiljöerna och teknologin möjliggör också lärandet av andra kulturtraditioner, som för sin del främjar en ömsesidig förståelse och en uppskattning av olikheter.

Nuförtiden anses konsten bara

ha ett instrumentellt värde, genom konstfostran lär man sig något som är till nytta för samhället. Effektivitetskrav och kraven från marknadskrafterna reflekteras till och med på småbarnspedagogiken och räknas i monetärt nyttovärde, vilket i och för sig höjer nyttovärdet av småbarnspedagogiken. Denna nytta, som påvisats både genom forskning och

kalkylering borde synas som en ökning av satsningar på färdighets- och konstpedagogiskt innehåll i utbildningen av samt i lönesättningen för lärare inom småbarnspedagogik. Genom konstfostran lär man sig mycket och ett intresse för konst föds ofta redan i samband med de tidigaste grundupplevelserna. I framtidens arbetsliv behövs de som behärskar teknologi och kultur. Småbarnspedagogiken borde ha sikte på de framtida uppgifterna såsom yrken inom kommunikation, filmindustri, handel och reklam, teknik, undervisning, vård- och socialbranschen samt scenkonst. Alla skapande begåvade människor i vårt samhälle har någon gång varit barn. Målet för konstfostran är inte karriär eller yrkesval utan vill ge varje barn en möjlighet till konstupplevelser, -erfarenheter och ett eget uttryck. Konstfostran leder också till en publik som njuter av konst. Konstfostran ger verktygen och kanalerna för ett barn att aktivt delta och uttrycka sig.

ATT LÄRA SIG I KONSTEN, AV KONSTEN OCH MED HJÄLP AV KONSTEN

Konstfostran innehåller

alltid tre aspekter, nämligen att lära sig i konsten, av konsten och med hjälp av konsten. Att lära sig exempelvis i musik handlar om att ha färdigheter att musicera, såsom att sjunga, spela, röra sig och om att utveckla redskap och färdigheter för ett skapande uttryck. Att lära sig av musik innebär musikstilar och musikkunskap som för barnet presenteras med hjälp av lek, berättelser och erfarenhetsbaserad pedagogik. Att lära sig med hjälp av musik innehåller många andra delområden av ett lärande som utvecklas av sig själv då man musicerar eller som medvetet kan främjas genom att integrera musik i till exempel fenomen som skall läras. Musiken, liksom all annan konst, är en väsentlig del av kulturen och dess element är närvarande i all kommunikation och växelverkan mellan människor.

I Grunderna för planen

för småbarnspedagogik 2018 och Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014 framstår som en kärna främst konst- och kulturpedagogikens inre värde, njutningen i en konstupplevelse och glädjen i lärandet och det konstnärliga uttrycket. I dagens värld som omges av teknologi glöms affektivitetens betydelse inom fostran ofta bort. En dator är inte känslös och berättar inte om sina känslor. Barn behöver uppmärksamhet av och positiv växelverkan med de vuxna för att bygga upp ett gott liv. Konstfostran hör också ihop med mediefostran, eftersom den vuxna stöder och lär barnet välja mellan ett gott och ett skadligt program och fungerar vid

behov som barnets sköld mot ett skadligt medieflöde. Konsten, till exempel barnlitteraturen och de gemensamma lässtunderna utgör en naturlig möjlighet till umgänge med barnet, såväl hemma, på dagis som i förskolan. I konsten och i berättelserna har barnet och de vuxna en möjlighet att genom fantasin nå över de vardagliga begränsningarna. Det förtrollande i konsten är att ett barn i fantasin kan skapa sin egen värld i sitt eget konstnärliga landskap där allt kan vara "sant på lek". På detta sätt kan barnet få grepp om sina känslor och möta de ibland hårda realiteterna i sin värld på ett sätt som passar barnet självt. Då nyheterna är fulla av terroristattacker och olyckor eller då det händer något dramatiskt i barnets närmiljö har barnet rätt att behandla den upplevda ångesten med hjälp av konstens förtrollande verklighet och berättandet som utgår från barnet.

I konstens fantasivärld

kan barnet flyga iväg och uppleva att det har övernaturliga krafter. Visst är det ju till stor glädje då man i musikgymnastiken kan föreställa sig att man flyger till månen eller dyker ner i undervattensvärldens hemliga skrymslen eller leker tafatt på regnbågen.

KONSTFOSTRAN FÖRSTÄRKER MÅNGSIDIGA FÄRDIGHETER OCH OLIKA DELOMRÅDEN AV LÄRANDE

Med hjälp av konstfostran

förstärks också färdigheter för ett brett kunnande, såsom multilitteracitet och förmåga att delta och påverka. Målen för konstfostran som är inskrivna i grunderna för planerna för småbarnspedagogik och förskoleundervisningen betonar de olika formerna av uttrycksmöjligheter som står till buds i barnets lärandemiljö med vilkas hjälp barnet får medel för att uppleva och gestalta sin värld. Konsten synliggör barnets sätt att se och uppleva världen genom att erbjuda motiverande sätt att synliggöra känslor och iakttagelser. I lärandemiljön inom småbarnspedagogiken bör finnas tillräckligt utrymme för att mångsidiga redskap och material lätt skall vara tillgängliga för att möjliggöra en så barnfokuserad pedagogik som möjligt. Det är bra att vinnlägga sig om lärandemiljöns estetik och inspiration genom att lära barnen att varje sak har sin plats och att man efter det konstnärliga arbetet tillsammans städar upp i utrymmet. Å andra sidan bör barnet få tid och rum att slutföra ett arbete inom till exempel bildkonst eller något färdighetsämne följande dag, inte blir ju en teaterföreställning färdig på en gång utan den kräver samarbete mellan olika konstformer och flera repetitioner. I det konstnärliga arbetet lär sig barnen

också tålmod och att övningarna har ett slutresultat som påverkas av individuell och gemensam övning. Så skall också konstfostran innehålla både spontana processbetonade och långsiktigt planerade produkter med hänsyn till barnens ålder och utvecklingsnivå. I lärandet betonas undersökandet och experimenterandet samt övandet av olika skeden

och tekniker och dokumentation av uttrycket och processen. Konstfostran berikas av utnyttjandet av ett specialkunnande hos vilket barn eller vilken vuxen som helst som hör till gemenskapen.

UR EN SJUNGANDE FAMN KOMMER ETT SJUNGANDE BARN

Med ett musikaliskt uttryck i konstfostran förstärks barnets relation till och intresse för musik genom en upplevelserik musikverksamhet. Musik lär man sig genom att undersöka ljud, klanger, dynamik, varaktighet och nivå, alltså tonhöjd. Musikfostrans innehållsområden fogas till pedagogiken där leken, sjungandet, ramsorna, lyssnandet, spelandet, musikrörelsen, musikmålandet och musikedramatiserandet samsas. Genom en musiklekverksamhet får barnen erfara grundrytm, ordrytm och att använda kroppen som instrument samt för dem planerat spelande av rytmer och melodier. Barnen uppmuntras till musikalisk påhittighet och sångimprovisation och att uttrycka sig musikaliskt i bild eller dans. Barnen får erfarenhet av delaktighet genom att repetera och förbereda musikframträdanden och genom glädjen av att uppträda.

Ur en sjungande famn kommer ett sjungande barn vilket bör hållas i minnet framför allt då det gäller babyer och småbarn. Skumpande, hoppande, ramsor, sånger och gemensamma dansstunder är den bästa växelverkan och pedagogiken. Med en sång kan man glädja, trösta, sporra, berätta en historia och göra en stund festlig. Ett barn vill skaka om och pröva olika röster och skapa dem. Det är bra att ha tillräcklig plats för musikalisk påhittighet. Den egna kroppen och instrument som passar barn fungerar bra som redskap för att uttrycka sig med hjälp av musiken. Att lära sig musik grundar sig på ett aktivt lyssnande och att utveckla förmågan att lyssna hör till musikpedagogikens målsättningar. Man lär sig musik och kan göra reflektioner utgående från den musik man hör. Man njuter av sin favoritmusik och det går att dansa

och lugna ner sig till musik. Inom musikpedagogiken har utvecklats olika applikationer också för de allra minsta barnen. Datorn är ett redskap bland andra för att lära sig musik och en skapande verksamhet, men får inte dominera ett litet barns dag. De multilitterära målen och annan bred kunskap tas i betraktande då musikpedagogiken planeras.

GLÄDJE OCH NJUTNING I ATT SKAPA BILDER

Konstfostrans målsättning för att uttrycka sig i bild är att utveckla barnets relation till bildkonsten som visuell kultur och sålunda till ett kulturarv. Barnet uttrycker gärna sina erfarenheter i bild då han eller hon får de behövliga redskapen för det. Det centrala är glädjen och njutningen och de estetiska upplevelserna i samband med skapandet av bild och konst. Man

övar sig i att tänka bildmässigt genom att reflektera över och tolka bilder. Barnen bekantar sig med olika sätt att skapa bilder, såsom att måla, rita, bygga, forma eller skapa medieframställningar. Naturmaterial, den uppbyggda miljön och material införs i pedagogiken och barnen lär sig tolka det de ser och upplever och sätta ord på sina tankar. Under ledning får barnen lära sig att fästa

uppmärksamhet vid färger, former, olika material och tekniker. I sina bilder ger

barnet form åt sina erfarenheter och gestaltar världen omkring sig. Sagor, sånger, dramatiseringar och andra erfarenheter lönar sig också att illustrera och ge ord åt barnets upplevelser av att skapa bilder. Barn fascinerar också av att bygga och pyssla på olika sätt och barnet bör ges utrymme för sin kreativitet. Barnet handleds att reflektera över sin närmiljö och lägga märke till skönheten, hållbarheten och ändamålsenligheten i detaljer i miljön. Mediefostran och bilder ur medier utvecklar multilitteracitet och barnet lär sig de många teckenspråken i ett bilduttryck genom att iakttä symboler och bilder. Att göra saker med händerna är lustfyllt för barn och glädjen är stor då någonting blir färdigt.

ATT PLANERA OCH SKAPA HANTVERK UTVECKLAR ETT KREATIVT TÄNKANDE

På dagis är det bra att få öva sig

på många olika hantverk, formgivning, byggande, sömnad och snickeri. Hantverk möjliggör handarbete, planering, kreativ problemlösning och att se resultatet av sitt arbete. Barnets egna skapande och att det uppskattas och att produkterna ställs fram sporrar barnet att fortsätta vara kreativ och att öva upp sina färdigheter. Då ett barn skapar med händerna övar det sig på koncentration och finmotorik. Ett kreativt tänkande utvecklas då barnet själv får planera sin skapelse som hon eller han skall göra. Före det är det bra att undervisa barnet i elementära grundtekniker och låta barnet känna på olika material, såsom ylle, vatten och tvål och vad som kan hända med dessa då tovningen börjar. Redskapen som behövs för tillverkning av hantverksprodukter kan man tillverka själv, för till exempel tygtryck kan man använda en skolåda med ett fastspänt tyg och en vävplatta kan göras av en pappskiva. Med de minsta barnen kan man öva sig på kulmålning. Då förundrar sig barnen över och iakttar kulans rörelser och de färgspår som uppstår. Hyvelbänkarna har dessvärre försvunnit från många daghem, men det går att utföra enklare träarbeten med barnen och de som är i

förskoleåldern kan använda lövsåg och de yngre barnen kan spika. Ju oftare ett barn får limma, såga, spika, trä, sy och så vidare desto skickligare bli det. Olika former av pyssel, vikningar och byggnationer har traditionellt tillhört den finländska småbarnspedagogiken, så det gäller att ta vara på dem. Gemenskap föds också ur att barnen får fixa till kostymer till förskolans skådespel eller pynta den gemensamma festsalen. Grunderna i teknologifostran lär man sig redan före skolåldern, för förskolebarnen är det trevligt att bygga till exempel robotar eller lära sig grunderna i kodning. När barnet använder apparatur och bekantar sig med olika tekniker lär det sig också gemensamma säkerhetsregler och ett gemensamt ansvar gällande till exempel att hålla ordning på utrymmena.

BARNLITTERATUR OCH TEATERLEKAR ÄR NYCKLARNAN TILL ETT RIKT LIV

Barnets språkliga färdigheter

och muntliga uttryck stärks då man läser sagor och barnlitteratur för barnet. Barn entusiasmeras till ett muntligt och kroppsligt uttryck genom gemensamma dramalekar eller dans. Utgångspunkterna i verksamheten är de upplevelser och iakttagelser som kommer från barnens fantasi eller teman som litteraturen inspirerat barnen till och som bearbetas

i gruppen genom att använda de mångsidiga formerna av ordkonst och drama utan att förglömma cirkuskonsten. Forskningen påvisar att barnets språk utvecklas under gemensamma stunder av växelverkan kring läsning och sång. En sensitiv vuxen reagerar på barnets uttryck i form av ord och ljud genom att vara uppmuntrande och själv fortsätta ljuden. På detta sätt bygger den vuxna en bro mellan för barnet bekanta begrepp och litet mera okända begrepp och barnets förståelse för språket utvecklas och ordförrådet berikas. Barnet har alltså ett ordförråd redan innan det självständigt producerar ett enda ord. Speciellt viktigt är det att läsa barnlitteratur för de barn i vars hem man inte läser sagor eller barnböcker. Det är bra att bilderböcker finns tillgängliga för barnen och uppmuntra dem att bläddra idem och läsa på egen hand, alltså berätta om bilderna och de bekanta historierna. En saga eller berättelse som fascinerar barnen kan fortsättas i form av en

dramalek eller tjäna som inspiration för ett nytt uttryck i bild eller musik.

Det går också att framföra

berättelser i form av dockteater. Det är bra att barnen får erfarenhet av bordsteater, handdockor och marionetter och av att spela teater med dem. Både dramaleken och dockteatern har ofta sitt ursprung i någon föreställning som barnet har sett, en berättelse eller en händelse. I bägge fallen är den vuxnas roll att vara igångsättare och rollmodell. Dramaleken handlar verkligen om en lek där ett utrymme på daghemmet genom en gemensam överenskommelse förvandlas till exempelvis ett rymdskepp eller ett riddarslott där alla barn har sin givna roll. Historier som barnen hittar på kan göras till sagor och dramaleken kan användas som ingrediens för intrig. För de över treåriga barnen är roll- och fantasivärldarna lätta att kombinera med en gemensamt överenskommen och ledd dramalek.

LEKEN OCH EN MÅNGSIDIG LÄRMILJÖ UTGÖR KÄRNAN I DEN TIDIGA KONSTFOSTRAN

Leken är det mest centrala

arbets sättet i småbarnspedagogiken och är starkt kopplad till konstfostran. Leken är för barnen ett uttryck för livet, ett sätt att gestalta världen och därför är den så starkt kopplad till konstpedagogiken. För ett barn föds leken ur upplevelser som väcker känslor eller intresse och nyfikenhet. Konsten är också för barnet ett uttryck för livet. Konsten och leken innehåller båda element av hänförelse, en möjlighet till en sinnevärld och tolkning. På fantasins vingar kan man inom konsten prova på olika roller och idéer, försöka och göra misstag, få utlopp för sina känslor på ett tryggt sätt. En god växelverkan mellan barnen och den vuxnas stöd vid behov hjälper till att utveckla leken och det konstnärliga uttryck som leken grundar sig på. I till exempel en dramalek lär sig barnen ta hänsyn till varandra, till sina egna känslor, de lär sig använda sin självreglering och att kontrollera sin spontana vilja enligt behov. Intrigen i leken kan hittas på genom att kombinera sagor man läst, drama eller improvisation. Ordlekar, ramsor och tramsande i form av bullrigt härjande, rörelselekar och att ta in humor i situationerna stöder barnets lärande och välbefinnande.

Konstfostran kan verkställas

i många olika lärmiljöer. Förutom inomhusmiljöer är också naturen en ypperlig lärmiljö. De många olika formerna av uttryck kan genomföras under utomhusvistelser och utfärder i skogarna, på åkrarna och på stränderna. Miljöpedagogik hör på ett naturligt sätt ihop med konstfostran, platsen ger konstfostran en ny dimension och inspirationen till ett pedagogiskt tema kan utgå från barnens intresseområden i naturen och växa till olika former av konstnärliga uttryck för barnen. Också kulturella objekt, såsom museer och bibliotek samt arkitektoniskt betydelsefulla plaster, som kyrkor eller konserthus kan tjäna som lärmiljöer.

Inflytelseområdet för

konstpedagogiken inom småbarnspedagogiken är mångfasetterat. Konsten fungerar främjande för barnets holistiska utveckling och som berikande för alla delområden av personligheten. Konstfostran integreras lätt i allt; verksamhet i hemmet, i daghemmet och i förskolan i allt från de små situationerna av grundvård till de stora festliga ögonblicken. Varje stund är pedagogiskt betydelsefull och konstupplevelser kan införas i alla vardagliga sysslor. Daghem och förskola är vid sidan av hemmet

de centrala konstnärliga miljöerna för barn under skolåldern.

Den vuxnas roll är central

och desto mera så ju mindre barn det gäller. Den sensitiva växelverkanrelationen mellan läraren inom småbarnspedagogik och barnet bygger upp en tillitsfull och positiv bild av det egna jaget och en sund självkänsla. Att använda konsten, till exempel musiken för att skapa atmosfär kan vara till stor hjälp; konsten kan fungera lugnande och också aktiverande och skapa kreativ glädje och iver. Det centrala är förtroende, äkthet i gruppens känslöklimat, trygghet, acceptans och en konsekvent verksamhet. Dessa faktorer utgör grunden för en balanserad utveckling av barnets känsloliv. En helhetsuppfattning av de i konsten upplevda känslorna och att genom konsten ge uttryck för olika känslor ger barnet mångsidiga möjligheter till lek och att uttrycka sig självt.

KONSTEN INTEGRERAS SOM HELHET I DEN SMÅBARNSPEDAGOGISKA VERKSAMHETEN

Puurula har beskrivit

sätten att integrera konstfostran i småbarnspedagogiken som en trestegsprocess. Till nivån av primär integreringen hör de vardagliga situationerna: att få barnen att sova, att klä på dem, stunder av vård och sällskap och leken i kombination med sång, nynnande, ramsor, handlekar, gungande, dans och lyssnande. Sekundär integration innebär sång, dans, att rita eller annan konstnärlig verksamhet på barnets villkor och utgående från barnets intresse, men med en strävan efter mångsidighet. Den tredje integreringsnivån innehåller en medveten och målinriktad integrering av olika konstelement. Jag vill gärna inför en fjärde nivå av integrering, med vilken jag avser skapandet och genomförandet av en konstnärligt sammansvetsad plan för lärande, precis som de nuvarande läroplanerna för småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen representerar. Integreringsnivåerna för konstfostran utvecklas stegvis och låter de tidigare nivåerna ingå på det bästa sätt då de framskrider. På den primära nivån är den centrala principen konst och lekfull omvårdnad. Detta betyder att den vuxna har uppfattat konstens roll i vardagen och kan på ett spontant och känsligt sätt använda sig av konstmetoder i vardagliga situationer. Den andra nivåns centrala princip är en konstfostran som utgår från barnet. Betydelsen av den konstnärliga verksamhet som utgår från barnets intressen förstärks och

integreringen fördjupas genom barnets sätt att som helhet gestalta den omgivande verkligheten. Principen för den tredje nivån är medvetenhet. I detta skede blir läraren inom småbarnspedagogik som konstfostrare medveten om integreringens betydelse och skapar av den en personlig målsättning som styr verksamheten. På den fjärde nivån gäller principen om en konstpedagogiskt helhetsskapande målinriktad planering. Läraren inom småbarnspedagogik planerar, genomför och utvärderar målinriktat en helhetsskapande konstfostran i vilken de tidigare nivåerna av integrering ingår i en läroplan för en helhetsskapande konstfostran individuellt och i grupp. I en helhetsskapande konstfostran där fantasilekar

och möjligheten till känslöpplevelser ges utrymme, flätas konstupplevelser och lek så att säga in i varandra och berikar varandras betydelseinnehåll.

NCU:s rapport lyfte som

föremål för oro fram speciellt pedagogiken för under treåringarna, och brister i den. Det är skäl att minnas att den vuxnas roll i pedagogiken är större ju yngre barn det är frågan om. I verksamheten för under treåringar har konstpedagogiken en synnerligen betydelsefull roll. Med hjälp av ramsor och små sånger lär sig barnet språk. Man diskuterar med barnet och ger ord åt alla moment i den vardagliga växelverkan.

Tidsbrist får inte vara ett hinder för

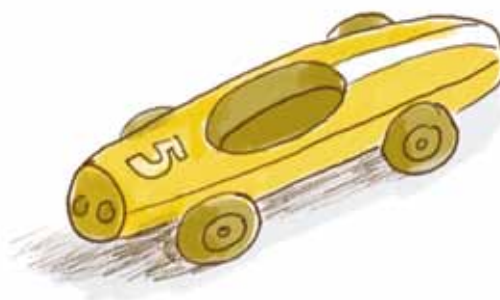

en konstpedagogisk verksamhet, en sång eller ett rim ryms in överallt. Sångimprovisationer eller spontan sång lönar sig att använda vid övergångssituationer såsom påklädning, avklädning, utevistelse eller grundvård. På vilostunden kan man sjunga vaggvisor och före måltiderna kan man sjunga eller läsa ramsor. Samtidigt skapar de återkommande sångerna och ramsorna trygghet och bygger upp dagsrytmen för de allra minsta barnen. Att planera en lärmiljö för alla sinnen och en konstfostran som förstärker sinnen och kroppskänedom är betydelsefull och den kan stödas till exempel med målningar med fingerfärg eller fötter och genom att mångsidigt röra på sig. Man bläddrar i bilderböcker tillsammans och samtalar om bilder och föremål och sjunger små sånger om dem till exempel till melodi inspirerad av Kalevala. Den vuxna har här en viktig roll eftersom ett barn som inte pratar eller sjunger ändå förstår och lär sig språket hela tiden.

Inom konstfostran för barn är också de korta stunderna viktiga och betydelsefulla. De där förbiilande stunderna inom den konstnärliga processen är bra att bevara på samma sätt som de färdiga produkterna dokumenteras. Den moderna teknologin möjliggör att både bild och ljud bevaras och delas digitalt med barnen föräldrar. Det är bra att stanna upp med barnen och beundra och reflektera över arbeten som gjorts individuellt eller tillsammans. Det dokumenterade fungerar som bro mellan barnen och dem därhemma och med barnen och föräldrarnas tillstånd kan det användas till exempel inom beslutsfattandet för att främja kommunens eller stadens småbarnspedagogik och öka resurserna för barnkultur.

KONSTEN I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN SOM GRUND FÖR BILDNING OCH KULTURELL FOSTRAN

Redan länge har det upplevts problematiskt att den konstfostrande delen i läropliktsskolorna skärs ner i vårt utbildningssamhälle samtidigt som en kulturmedveten elit ger sina barn en estetisk grundbildning i skolor för bildkonst, musik och dans. Inom småbarnspedagogiken blev situationen tydlig i NCU:s rapport i september 2019 trots att man inom daghemmen och förskoleundervisningen inte än förbundit sig till skolornas timfördelningssystem. Att lära sig läsa, skriva och räkna förutsätter undervisning och handledning för våra barn, och tillgången på dessa anses legitimt vara en grundrättighet för varje medborgare. När det gäller konstfostran är läget i nationen fortfarande på väg åt ett allt mera oroväckande håll,

bland annat minskar läsandet av böcker och en stor del av befolkningen "marginaliseras" och blir storkonsumenter bara av folklig underhållning. Estetiska värden och en njutning som möjliggörs av konsten är dock alltid en kulturell möjlighet och en rikedom som ökar välbefinnandet och som finns till för alla människor. Därför bör konstfostran vara en grundrättighet för alla barn både hemma, på daghem och inom förskoleundervisningen och senare i skolan, eftersom den estetiska världen förblir stängd för ett barn som inte i sin uppväxtmiljö för kontakt med konst och konstfostran. Konstfostran i tidig ålder och därigenom en eventuell hobby inom konsten ger barnet en möjlighet att bli medvetet om den egna skapande kraften som finns i alla människors liv.

FINNS ETT BEHOV AV UTBILDNING AV LÄRARE INOM SMÅBARNSPEDAGOGIK SOM ÄR SPECIALISERADE PÅ KONSTFOSTRAN

Konstfostran är en stor utmaning

också för lärarutbildningen. En lärare inom småbarnspedagogik behöver förutom ett allmänt konstpedagogiskt kunnande också tillräcklig ämneskunskap och för det behövs en tillräcklig mängd undervisning i pedagogik och färdighet i respektive ämne enligt den studerandes tidigare studier och kunnande i ämnet. Det vore bra om konst- och färdighetsämnen som kan ge gymnasiediplom i framtiden kunde skrivas som ett av fem ämnen i studentexamen och sedan kunde beaktas vid urvalet till lärarutbildningen. En annan möjlighet vore att inleda specialiseringsutbildning för de lärare inom småbarnspedagogik som är specialiserade på konst- och färdighetsämnen och som skulle leda till specialkunnande och en lönemässig nytta. Utbildningen av lärare inom småbarnspedagogik borde utvecklas så att den är likvärdig med övrig lärarutbildning (klasslärar- och ämneslärarutbildning) vad gäller praktik. Detta kunde främjas genom att vid varje lärarutbildningsenhet grunda ett övningsdaghem, i vilka skulle finnas de bästa möjligheterna att utveckla en kvalitativ forskningsbaserad småbarnspedagogik.

Om en lärare inom

småbarnspedagogik känner sig osäker inför pedagogiken kring något konstämne lönar det sig att närma sig detta konstpedagogiska område via de egna styrkorna. Ifall läraren har en stark idrottsbakgrund kan en väg till att stärka den musikpedagogiska identiteten vara att närma sig musikundervisningen genom kroppsövningar till musik.

Det är bra att minnas

att småbarnspedagogiken är holistisk och inte ämnesindelad som skolpedagogiken. Genom att införa konstfostran i lek och vardagssysslor och genom att integrera den i temaundervisningen kan läraren stöda barnets utveckling och lärande på alla delområden, exempelvis genom att undervisa orienterande matematik med hjälp av bildkonsten med temat former. En enhetlig konstpedagogisk lärmiljö stöder barnets känsloliv och utveckling av självkänslan på ett naturligt sätt. Läraren inom småbarnspedagogik är en modell för barnet. Om läraren är modig, inspirerande och konstnärligt skapande och förverkligar sig själv blir också barnet intresserat av ämnet och följer med. Läraren inom småbarnspedagogik planerar pedagogiken utgående från barnen och inspirerar och uppmuntrar dem. Samtidigt öppnar kanske läraren i bästa fall en väg till en livslång konstnärlig hobby och en förmåga

att njuta av konst. Genom att skapa en miljö som är fri från kritik och genom att föregå med eget ivrigt exempel stöder och guidar läraren inom småbarnspedagogik barnet att lära sig olika konstformer och uppleva glädje av det. När det är som bäst är det pedagogiska tänkandet logiskt hos en lärare inom småbarnspedagogik som genomför konstfostran, och om det rör sig om en erfaren lärare medför den pedagogiska tanken också en intuitiv vishet. I praktiken handlar det om en flera år lång pedagogisk resa under vilken läraren bygger upp en egen småbarnspedagogisk praxis år för år, bit för bit genom att som en aktionsforskare testa olika sätt att undervisa och undersöka och observera hur barnen lär sig. Det centrala är kärleken till barnen och konsten och en iver och inlevelse till att främja ett gott liv genom konsten.

Till grunderna för planen

för småbarnspedagogik och förskoleundervisning hör värden som är hämtade ur konventionen om barnens rättigheter enligt vilken varje barn har rätt till lek och en trygg lärmiljö liksom också en färdighets- och konstfostran i tidig ålder. Småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen stöder barnets holistiska uppväxt. I pedagogiken kombineras föremål för barnets intresse med en mångsidig kompetens och många former av lärande. Begreppet Uttrycksförmåga

beskriver ett delområde inom konstfostran där man stöder barnet i att uttrycka sig genom musik, bild, ord och med hjälp av kroppen, samt handleder barnet som bekantar sig med olika konstformer och kulturarv. Karaktäristiskt för ett barns uttryck är helheten och att skapande kombinera olika former av uttryck. Flersinnliga arbetssätt och en konstfostran som betonar olika uttryck främjar barnets helhetslärande, sociala färdigheter och positiva bild av jaget samt förutsättningar att förstå och analysera den omgivande världen. Ett barn undersöker världen som en konstnär och tolkar och skapar betydelser och övar sig på olika sätt att uttrycka sig. Barnets tänkande och lärande utvecklas på ett naturligt sätt genom konstnärliga uttryck och erfarenheter. Konsten ger utrymme för individuella och delade tolkningar, möjligheter till inlevelse, fantasier och identifiering och blir på så sätt byggmaterial för utvecklandet av barnets etiska tänkande. Kulturarv, konst och olika former av uttryck presenterar barnet för den bildningstradition på vars grund ny kunskap, nya färdigheter och kreativitet byggs. Konstens bro är en naturlig koppling mellan olika kulturer till exempel då ett gemensamt talspråk inte ännu finns. Man kan bekanta sig med främmande språk genom sång, musik och dans. Bilder, textiler och föremål berättar för barnen någonting väsentligt om kulturtraditioner, ofta mera än de bästa förklaringar. Genom att bekanta sig med kultur och närliggande kulturer lär sig barnen förstå konstens betydelse och dess värde som grund för en kulturell bildning.

KÄLLOR OCH LITTERATUR (PÅ FINSKA):

- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M.** (2019). *Lukukipinä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet** (2014). Helsinki: Opetushallitus.
- Heikkilä-Halttunen, P.** (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Helsinki: Atena.
- Hujala, E. & Turja, L.** (2012). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I.** (2017). *Varhaisiän musiikkikasvatuksen käsikirja*. Helsinki: Classicus.
- Pursi, A.** (2019). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä*. Aikuisen roolit ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 53/2019. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M.-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H.** (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2019. Tampere: Kansallisen koulutuksen arviointikeskus.
- Rintakorpi, K.** (2018). *Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia*. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L.** (toim.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Opas 3. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: THL.
- Ruokonen, I.** (2011). Musiikin monet kielet. Teoksessa **M. Nurmilaakso & A.-L. Välimäki** (toim.). Lapsi ja kieli. *Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* (s.62–69). Opas 13. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki:THL.
- Ruokonen, I.** (2016). *Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka*. Helsinki: Finnlectura.
- Rusanen, S. & Kuusela, M., Rintakorpi, K & Torkki, K.** (2014). *Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten keskus.
- Rusanen, S., Kuusela M., Rintakorpi K., Torkki K.** (toim.) (2018). *Mun kuvista kulttuuriin. Kuvataidetta esi- ja alkuopetukseen*. Helsinki: Lasten keskus.
- Sääkslahti, A.** (2015). *Liikunta varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Toivanen, T.** (2010). *Kasvuun. Draamakasvatusta 1-8 -vuotiaille*. Helsinki: SanomaPro.
- Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteet** (2018). Helsinki: Opetushallitus.
- Yliverronen, V.** (2019). *Esiopetuksen käsityö: Kolme tapaustutkimusta esi-koululaisista käsityötehtävien parissa*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 55/2019. Helsinki: Unigrafia.

- Audiovisuaalisia esimerkkejä alle kouluikäisten lasten taidekasvatuksesta**
- Ruokonen, I.** (2015). *Ulkoilmapedagogiikkaa ja taidekasvatusta: Gnomes looking for a home: The Finnish Forrest as a learning environment for the children*. <https://vimeo.com/167258255/f875978ef>
- Ruokonen, I.** (2015). *Sibelius and the world of art: Experience and expression through music and imagery*. <https://vimeo.com/130703389>
- Ruokonen, I.** (2012). *Ilon sillat*. <https://vimeo.com/channels/ilonsillat>

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFÖRBUND